

บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย และ เทียวบินยามเช้า:
นวนิยายพัฒนาบุคคลของชัมัยภร แสงกระจ่าง¹
Memoir of A Real Man and Morning Flight:
Chamaiporn Sangkrajang's Bildungsromans

ทัชวิน ยศเชลิมวงศ์² และ สรณัฐ ไตลังคะ³

Touchwin Yoschalermwong² and Soranat Tailanga³

²นิสิตปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²Master's Student of Thai Literature, Kasetsart University

³รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³Associate Professor, Department of Literature, Faculty of Humanities, Kasetsart University

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษานวนิยายเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* (2534) และเรื่อง *เทียวบินยามเช้า* (2549) ในฐานะนวนิยายพัฒนาบุคคล (Bildungsroman) การวิเคราะห์เน้นการเดินทางและพัฒนาการของตัวละครเอกตามลักษณะเฉพาะของนวนิยายพัฒนาบุคคลที่เสนอโดยแมรีแอนน์ เฮิร์ช (Marianne Hirsch) ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายทั้งสองเรื่องนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ของตัวละครเอกเพื่อทำความเข้าใจตัวตน และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ รวมไปถึงการจัดตั้ง “ความเยาวยุัยไร้เดียงสา” ของตัวละครผ่านมุมมองต่อโลกที่เปลี่ยนไป การเดินทางของตัวละครเอกมีจุดหมายปลายทางคือตำแหน่งแห่งที่ที่เหมาะสมในสังคม ลักษณะดังกล่าวยืนยันชนบทของนวนิยายพัฒนาบุคคลที่ปรากฏในงานเขียนของชัมัยภร แสงกระจ่าง นอกจากนั้น คุณค่าที่ผู้เขียนฝากแฝงมาในนวนิยายทั้งสองเรื่องคือ คุณค่าความเป็นสุภาพบุรุษและ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง “นวนิยายพัฒนาบุคคลของชัมัยภร แสงกระจ่าง” สาขาวิชาวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ความสำคัญของการศึกษา จึงกล่าวได้ว่านวนิยายพัฒนาบุคคลของชัมย์ภร แสงกระจ่าง มีบทบาทในฐานะนวนิยายคำสอนสำหรับกลุ่มผู้อ่านที่ยังอยู่ในวัยเรียนด้วย

คำสำคัญ: ชัมย์ภร แสงกระจ่าง; นวนิยายพัฒนาบุคคล; ประเภทวรรณกรรม

Abstract

This article aims at studying two of Chamaiporn Sangkrajang's novels: *Bantuek Chak Lukphuchai* (*Memoir of A Real Man*, 1991) and *Tiaobin Yam Chao* (*Morning Flight*, 2006) through generic elements of the *Bildungsroman*. The analysis focuses on journeys and protagonists' development as proposed by Marianne Hirsch in her essay on the *Bildungsroman* genre. The novels present the protagonists' leaning process to understand themselves, human spirit and loss of innocence by means of their changing worldviews. The destination of the protagonists' travel is their positionality in social orders. All elements assert the generic codes of the *Bildungsroman* in Chamaiporn Sangkrajang's writings. Furthermore, the key values perpetuated in the novels are gentlemanliness the importance of education. That is to say, Chamaiporn Sangkrajang's *Bildungsromans* also function as didactic novels for the reading public in schools.

Keywords: Chamaiporn Sangkrajang; *Bildungsroman*; literary genre

บทนำ

การศึกษาประเภทวรรณกรรม (genre) มุ่งวิเคราะห์การจัดกลุ่มวรรณกรรม โดยมองหาจุดร่วมในวรรณกรรมทั้งที่อยู่ร่วมในวัฒนธรรมเดียวกันและข้ามวัฒนธรรม สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2559: 57) อธิบายประเด็นนี้ผ่านแนวคิดของ ซเวตัน โตโดรอฟ (Tzvetan Todorov) ว่าการมองหาจุดร่วมของงานวรรณกรรมคือ การมองหา “ระบบ” ที่วรรณกรรมมีร่วมกัน ส่วนเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) (1977: 182) กล่าวว่าองค์ประกอบที่กำหนดประเภทวรรณกรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญสามประการคือ รูปแบบทางวรรณกรรม เนื้อหา และผู้อ่านที่เป็นเป้าหมายของการเขียน

ฮันส์ โรเบิร์ต เจาสส์ (Hans Robert Jauss) (1983 อ้างถึงใน ตรีศิลป์ บุญขจร, 2553: 168) อธิบายว่าการกำหนดรูปแบบวรรณกรรมต้องพิจารณาลักษณะร่วมหรือเอกลักษณ์ของเนื้อหา ซึ่งเจาสส์มองว่าเป็นระบบในแนวดิ่งหรือระบบระดับลึก (synchronic system) ที่ทำให้วรรณกรรมที่มีลักษณะคล้ายกันสามารถจัดอยู่ในสกุลเดียวกันได้ เอกลักษณ์ของวรรณกรรมทำให้อ่านสามารถคาดเดาการดำเนินเรื่องของวรรณกรรมที่อ่านได้ว่าจะมีลักษณะอย่างไร เจาสส์เรียกการคาดหมายของผู้อ่านต่อวรรณกรรมประเภทหนึ่งๆ ว่า “ขอบเขตหรือขอบฟ้าของความคาดหมาย” (horizon of expectations) ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมแต่ละประเภทย่อมมีกฎเกณฑ์หรือกติกาของประเภทวรรณกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดประเภทวรรณกรรม

การศึกษาวรรณกรรมไทยโดยประเภทเป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดประเภทวรรณกรรมไทยโดยอ้างอิงเกณฑ์ของวรรณกรรมนานาชาติ เช่น เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทย นวนิยายรูปแบบจดหมายของไทย และนิยายโรมานซ์แนวข้ามภพชาติของไทย ตลอดจนการจัดประเภทวรรณกรรมไทยตามลักษณะเฉพาะที่พบในกลุ่ม เช่น นวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทย นวนิยายอิงธรรมะ นิราศสมัยใหม่ และ นวนิยายรักแนวท่องเที่ยวของไทย งานวิจัยกลุ่มนี้มีประโยชน์ต่อการสร้างประวัติวรรณกรรมไทยสมัยใหม่ (นัทธนัย ประสานนาม และธีระ รุ่งธีระ, 2557: 560-561, 565) เมื่อนักเขียนยังคงสร้างสรรค์วรรณกรรมไทยสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง วรรณกรรมประเภทต่างๆ ย่อมขยายตัวตามกาลเวลา ทำให้การศึกษาประเภทวรรณกรรมยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน

ซมัยกร แสงกระจ่างเป็นนักประพันธ์สตรีผู้สร้างสรรค์ผลงานสืบเนื่องมาหลายทศวรรษ งานประพันธ์ของซมัยกรมีเนื้อหาหลากหลาย เน้นนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับครอบครัวและสังคม เช่น ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างวัยรุ่นกับพ่อแม่ ปัญหาสิทธิสตรี ปัญหาความพิการทางร่างกายและจิตใจ ปัญหาทางการเมือง เป็นอาทิ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2557: 116) ในบรรดาเนื้อหาเหล่านั้น ปรากฏกลุ่มงานที่นำเสนอประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน งานกลุ่มดังกล่าวเป็นนวนิยายที่เน้นการเติบโตของตัวละคร ลักษณะดังกล่าวพ้องกับประเภทวรรณกรรมว่าด้วยการเรียนรู้หรือนวนิยายพัฒนาบุคคล (Bildungsroman) นวนิยายพัฒนาบุคคลเป็นงานเขียนที่เกิดขึ้นภายหลังการกำเนิดของความคิดเรื่อง “ความเป็นเด็ก” เพราะการเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่ง que แสดงให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ กล่าวคือ เป็นการสูญเสีย “ความเยาว์วัยไร้เดียงสา” ทั้งนี้อาจไม่ใช่การเจริญเติบโตด้วยวัย แต่อาจเป็นการเติบโตเชิงวุฒิภาวะ ความคิดหรือการกระทำ ลักษณะดังกล่าวสามารถแสดงผ่านกระบวนการการเรียนรู้ของตัวละคร

จากการสำรวจงานวิจัยพบงานวิจัยที่ใช้กลุ่มข้อมูลนวนิยายของซมัยกร แสงกระจ่างในการศึกษาคือ งานวิจัยของ นวลอนงค์ สุวรรณเรือง (2544) วิจัยเรื่อง *สถาบันครอบครัวในนวนิยายของซมัยกร แสงกระจ่าง: แนวคิดและวิธีนำเสนอแนวคิด* ที่มุ่งวิเคราะห์แนวคิดและวิธีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวในนวนิยายของซมัยกร แสงกระจ่าง งานวิจัยของ อรทิพย์ อังศุรรังสี (2550) เรื่อง *ลีลาการใช้ภาษาในนวนิยายของนางทมัยกร แสงกระจ่าง* ที่มุ่งศึกษาลีลาภาษาด้านการใช้คำ ประโยค คำนวน และการใช้โวหารภาพพจน์ งานวิจัยของบุญศิริ ภิญญาธินันท์ (2552) เรื่อง *เด็กดีในอุดมคติในนวนิยายของ ซมัยกร แสงกระจ่าง* ที่ศึกษาตัวละครเด็กในนวนิยายของซมัยกร แสงกระจ่าง อันเป็นภาพของเด็กดีในอุดมคติ โดยภาพที่เสนอนั้นต่างกับภาพของเด็กที่ปรากฏและไหลเวียนอยู่ในสังคมไทย งานวิจัยของ สวี ไข่แข็ง (2557) เรื่อง *ปัญหาเด็กและเยาวชนในนวนิยายของซมัยกร แสงกระจ่าง* ที่ศึกษาภาพสะท้อนปัญหาของเด็กและเยาวชนแบ่งออกเป็นปัญหาที่เกิดจากตัวเด็ก และปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก แม้นวนิยายไม่ได้เสนอทางออกแต่เนื้อหาครอบคลุมถึงการคลี่คลายปัญหาไว้ด้วย อีกเรื่องหนึ่งคืองานของ Li Zijuan (2558) เรื่อง *กลวิธีการแต่งวรรณกรรม*

บันทึกคดีสำหรับเด็กของสมัยภรแสงกระจ่างที่ศึกษาทวิวิธีการแต่งวรรณกรรมประเภทบันทึกคดีสำหรับเด็ก

จากงานวิจัยที่ใช้นวนิยายของ สมัยภร แสงกระจ่าง เป็นกลุ่มข้อมูลในการศึกษาตามที่ประมวลมานั้นยังไม่มียงานวิจัยที่วิเคราะห์ลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคลที่ปรากฏในงานวรรณกรรม ทั้งนี้จะเห็นได้ว่างานวิจัยจำนวนหนึ่งจัดประเภทวรรณกรรมของสมัยภร แสงกระจ่างให้เป็นวรรณกรรมสำหรับเด็ก (children's literature) หรือวรรณกรรมเยาวชน (juvenile literature) อย่างไรก็ตาม ข้อถกเถียงหลักของผู้วิจัยในการจัดประเภทวรรณกรรมในบทความนี้คือ นวนิยายพัฒนาบุคคลต้องแสดงให้เห็นพัฒนาการในเชิงวุฒิภาวะของตัวละครผ่านการศึกษาเรียนรู้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

ดังนั้นนวนิยายพัฒนาบุคคลบางเรื่องอาจจัดเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กหรือเยาวชนได้ แต่ไม่ใช่วรรณกรรมสำหรับเด็กหรือเยาวชนทุกเรื่องที่จะจัดเป็นนวนิยายพัฒนาบุคคลได้ ตัวอย่างจากนวนิยายของสมัยภร แสงกระจ่างเองคือนวนิยายเรื่อง *คุณปู่แว่นตาโต* และ *คุณปู่แว่นตาแตก* ที่ถูกจัดให้เป็นวรรณกรรมเยาวชน แต่ผู้วิจัยไม่นับงานเขียนทั้งสองเรื่องนี้เป็นนวนิยายพัฒนาบุคคล เนื่องจากไม่ได้แสดงให้เห็นพัฒนาการเชิงวุฒิภาวะของตัวละครและกระบวนการศึกษาเรียนรู้อันเป็นเกณฑ์หลักในการจัดประเภทวรรณกรรมในที่นี้

บทความนี้มุ่งศึกษาลักษณะเฉพาะของนวนิยายพัฒนาบุคคลของสมัยภร แสงกระจ่าง โดยใช้นวนิยายจำนวนสองเรื่อง ได้แก่บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย (พิมพ์ครั้งแรก 2534) และ เทียวบินยามเช้า (พิมพ์ครั้งแรก 2549) เป็นกรณีศึกษา เพราะนวนิยายทั้งสองเรื่องนำเสนอกระบวนการเรียนรู้และการเดินทางที่สนับสนุนพัฒนาการของตัวละครเอกอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะสำคัญของนวนิยายพัฒนาบุคคลที่อยู่ในวัฒนธรรมอื่นด้วย

ลักษณะสำคัญของนวนิยายพัฒนาบุคคล

ไมเคิล มินเดน (Michael Minden) กล่าวว่า จากรูปศัพท์ของ "Bildungsroman" ในภาษาเยอรมันแปลได้หลากหลาย เช่น นวนิยายแห่งการฝึกตน (apprentice novel) นวนิยายแห่งการก่อร่างสร้างตัวตน (novel of formation) นวนิยายแห่งพัฒนาการของ

ปัจเจกบุคคล (novel of individual development) นวนิยายแห่งการศึกษาเรียนรู้ (novel of education หรือ pedagogical novel) และนวนิยายชีวิต (life novel) นอกจากนั้น คำศัพท์ “Bildungsroman” ยังอ้างอิงถึงนวนิยายกลุ่มหนึ่งที่ท่ามกลางกระแสและแนวโน้มในวรรณกรรมเยอรมันตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 (Minden, 1998: 118-119)

คำว่า “Bildung” ไม่มีคำแปลที่เท่ากันในภาษาอังกฤษ ในภาษาเยอรมันคำที่แปลเท่ากับ “การศึกษาเรียนรู้” หรือ “education” มีอยู่สองคำคือ “Erziehung” และ “Bildung” นักวิชาการตีความว่า “Erziehung” หมายถึงกระบวนการหล่อหลอมตัวตนภายใต้อิทธิพลภายนอกเป็นต้นว่าพ่อแม่และครู ในขณะที่ “Bildung” หมายถึงกระบวนการสร้างตัวตนที่นำโดยหลักเหตุผล (Gundem & Hopmann, 1998: 2 cited in Back, 2012: 158) แต่ก็ปรากฏความเห็นแย้งว่า กระบวนการสร้างตัวตนแบบ “Bildung” ก็ต้องอาศัยผู้ชี้นำเช่นกัน เห็นได้จากตัวอย่างคลาสสิกคือนวนิยายเรื่อง *Wilhelm Meister* ของโยฮัน วอลฟ์กัง ฟอน เกอเธ่ (Johann Wolfgang von Goethe) นอกจากนั้น สำหรับนักประพันธ์แนวจินตนิยม คำว่า “Bildung” มิได้จำกัดขอบเขตอยู่ในการศึกษาทางการ แต่หมายรวมถึงกระบวนการก่อร่างสร้างตัวตนที่ประสบการณ์ในโลกกว้างมีส่วนหล่อหลอมด้วย (Siegel, 2005: 302 cited in Back, 2012: 158)

เมื่อหันกลับมาพิจารณาการศึกษา “Bildungsroman” ในประเทศไทย พบบางวิจัยของพรสวรรค์ วัฒนางกูร (2542) ที่เรียกระบบกรรมประเภทนี้ว่า “นวนิยายพัฒนาบุคคล” พรสวรรค์แบ่งการศึกษาออกเป็นสองประเด็น ประเด็นแรกคือ ศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอกในนวนิยายของคาร์ล วิลเฮล์ม ฟรีดริช ชเลเกล (Karl Wilhelm Friedrich Schlegel) และเกอเธ่คือ ตัวละครยูลิอุส จากเรื่อง *Lucinde* และตัวละครวิลเฮล์ม ไมสเตอร์ จากเรื่อง *Wilhelm Meister* ซึ่งเป็นตัวแทนของชนบทการประพันธ์ที่ต่างกันระหว่างยุคคลาสสิกกับจินตนิยมเยอรมัน การศึกษาพบว่าแม้เจตนาในการสร้างสรรค์จะต่างกัน แต่การพัฒนาบุคคลเป็นจุดเน้นที่นวนิยายทั้งสองเรื่องมีร่วมกัน และประเด็นที่สองคือศึกษาเปรียบเทียบ นวนิยายพัฒนาบุคคลของเยอรมันกับ *พระอภัยมณี* เพื่อวิเคราะห์ลักษณะร่วมของวรรณกรรมประเภทดังกล่าวในวรรณกรรมไทย แม้จะต่างกันในแง่บริบทของเวลาและวัฒนธรรม

ต่อจากงานวิจัยของพรสวรรค์ ปราบกฎบทความของเจตนา นาควัชระ (2559) ที่ศึกษานวนิยายเรื่อง *หุติยะวิเศษ* ของ บุญเหลือ (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ) โดยมองว่า นวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคล หรือที่เจตนาใช้คำว่า “นวนิยายว่าด้วยการศึกษา” ซึ่งพิจารณาได้จากกระบวนการพัฒนาไปสู่การมีวุฒิภาวะของตัวละคร จะอ่อน ซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูมาเป็นอย่างดีจากทางบ้าน ซึ่งเจตนาเรียกการศึกษา ในลักษณะนี้ว่า “การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ” อีกทั้งยังผ่านการเรียนรู้จากความ ผันผวนในชีวิต ทั้งจากความไม่ซื่อสัตย์และความทะเยอทะยานของสามีนพาทองเอง ไปสู่ความตาย และการสูญเสียบุตรชาย แต่เธอก็เรียนรู้ที่จะก้าวผ่านความทุกข์จากการ สันนิษฐานของเพื่อน จนกระทั่งเธอเข้มแข็งอีกครั้ง กล่าวได้ว่างานศึกษาทั้งสองเรื่อง เป็นการเปิดประเด็นการศึกษานวนิยายพัฒนาบุคคลในวรรณกรรมไทยโดยคำนึงถึง ความเป็นสากลของงานวรรณศิลป์ ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมไทยเป็นภาพต่อขึ้นหนึ่ง ในการศึกษาวรรณกรรมโลก

แม้คำว่า “Bildungsroman” จะแปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างหลากหลาย ทว่า ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกใช้คำ “นวนิยายพัฒนาบุคคล” แทน “Bildungsroman” ตามข้อเสนอ ของพรสวรรค์ วัฒนางกูร (2542: 87) โดยให้คำจำกัดความว่า นวนิยายพัฒนาบุคคลคือ ประเภทวรรณกรรมนำเสนอพัฒนาการของตัวละครผ่านกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการ ดังกล่าวแสดงผ่านแนวคิด โครงเรื่อง หรือสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นพัฒนาการที่แสดงให้เห็น การสูญเสียความเยาว์วัยไร้เดียงสา เพื่อที่จะเข้าใจตนเอง สังคม และโลก คำจำกัดความ นี้สอดคล้องกับที่เจตนา นาควัชระ (2559: 24) เสนอว่า นวนิยายกลุ่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ พัฒนาการของตัวละครเอก ซึ่งต้องผ่านประสบการณ์ชีวิตมากมาย จนกว่าจะค้นพบ ตัวเองว่าต้องการจะทำอะไรและมีอาชีพใด เช่นเดียวกับนักวิชาการนานาชาติ เจตนา กล่าวเสริมอีกว่า คำว่า “Bildung” นั้นกินความหมายกว้าง แต่จะเกี่ยวกับการศึกษา โดยครอบคลุมถึงการศึกษาก็ไม่เป็นทางการ การฝึกอบรม การหล่อหลอมบุคลิกภาพ อันเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความมุ่งมั่นของ ตัวละครเอก

งานวิชาการชิ้นสำคัญที่ถูกต้องอิงเสมอในการศึกษานวนิยายพัฒนาบุคคลในฐานะประเภทวรรณกรรมคือบทความเรื่อง “The Novel of Formation as Genre: Between *Great Expectations* and *Lost Illusions*” ของแมรีแอนน์ เฮิร์ชลักษณะสำคัญของนวนิยายพัฒนาบุคคลที่เฮิร์ชสังเคราะห์ไว้มีเจ็ดประการดังนี้ (Hirsch, 1979: 296-298)

1. นวนิยายพัฒนาบุคคลเป็นนวนิยายที่เน้นตัวละครเอกตัวใดตัวหนึ่งเป็นหลัก เนื้อเรื่องว่าด้วยการเติบโตและพัฒนาการของปัจเจกบุคคลในบริบทที่มีระบบสังคมอยู่ถึงแม้ว่าตัวละครเอกจะทั้งเรียนรู้และเติบโต แต่เขาหรือเธอมักเป็นตัวละครที่ถูกกระทำโดยสถานการณ์ ตัวละครเอกไม่อาจควบคุมชะตากรรมได้ เรื่องดำเนินไปตามสถานการณ์ที่ตัวละครเอกอาจไม่ได้เป็นต้นเหตุ พัฒนาการของตัวละครเอกมองได้จากหลายด้านที่แสดงให้เห็นบุคลิกภาพโดยรวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และจริยธรรม

2. นวนิยายพัฒนาบุคคลเน้นทั้งด้านชีวิตและสังคม สังคมในนวนิยายประเภทนี้มีสถานะเป็นตัวละครปฏิบัติและเปรียบเทียบ “โรงเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” จิตวิญญาณและคุณค่าของระบบสังคมจะปรากฏผ่านชะตากรรมของตัวละครเอก ดังนั้น นวนิยายพัฒนาบุคคลย่อมไม่นำเสนอสังคมในภาพกว้างเช่นที่ปรากฏในนวนิยายสังคม (social novel)²

3. โครงเรื่องในนวนิยายพัฒนาบุคคลคือการแสวงหา นวนิยายฉายภาพการแสวงหาการดำรงอยู่อย่างมีความหมายในสังคม การเติบโตเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป ประกอบด้วยการเผชิญหน้าระหว่างความต้องการส่วนตนกับระบบสังคมที่ไม่ผ่อนปรน ด้วยเหตุที่ว่าการเติบโตผนวกเอาทางเลือกที่หลากหลายเอาไว้ กระบวนการเติบโตจึงแสดงให้เห็นความผิดพลาดและการถูกชักนำให้เดินทางผิดด้วย

4. พัฒนาการของตัวตนเป็นประเด็นพื้นฐานของนวนิยายพัฒนาบุคคล เหตุการณ์ที่ปรากฏในโครงเรื่องจึงเป็นเหตุการณ์ที่มีส่วนกำหนดชีวิตของปัจเจกบุคคลมากกว่าเหตุการณ์ทั่วไป นวนิยายเน้นการฝึกตนมากกว่าการนำเสนอชีวิตประวัติตัวละคร

² นวนิยายสังคม หรือ นวนิยายปัญหาสังคม คือบันเทิงคดีที่วิพากษ์ปัญหาสังคม เช่น อคติด้านเพศสถานะชาติพันธุ์ และชนชั้น โดยนำเสนอผลกระทบของปัญหาเหล่านั้นที่มีต่อตัวละครในนวนิยาย (Luebering, 2007)

ตั้งแต่ต้นจนจบ ความคลี่คลายในเรื่องคือที่ทางในสังคม ตัวละครเอกมีสิทธิเลือกหรือปฏิเสธความคลี่คลายนั้นๆ นวนิยายพัฒนาบุคคลแต่ละเรื่องจะจบลงด้วยจุดยืนของตัวละครเอก พร้อมกับการประเมินตนเองและที่ทางของตนเองในสังคม

5. มุมมองการเล่าเรื่องและเสียงเล่าไม่ว่าจะเป็นบุรุษที่หนึ่งหรือบุรุษที่สาม มักจะเย้ยหยันตัวละครเอกผู้ไร้ประสบการณ์มากกว่าจะแสดงอาการหวนไห้หายัยเยาว์ นวนิยายประเภทนี้มักสร้างระยะห่างระหว่างมุมมองของผู้เล่าเรื่องกับมุมมองของตัวละครเอก

6. ตัวละครอื่นๆ ในนวนิยายพัฒนาบุคคลจะมีบทบาทหน้าที่ต่างๆ กัน ตัวละครผู้ให้การศึกษา (educators) จะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างพลังอำนาจสองด้านคือตัวตนกับสังคม ตัวละครเพื่อนพ้อง (companions) จะทำหน้าที่สะท้อนตัวตนของตัวละครเอกโดยเดินไปตามทางเลือกอื่นที่ต่างกับตัวละครเอก และตัวละครคนรัก (lovers) ที่นำเสนอการให้การศึกษาทางอารมณ์ความรู้สึกแก่ตัวละครเอก ตัวละครเหล่านี้จะมีบทบาทรองอย่างชัดเจน

7. นวนิยายพัฒนาบุคคลถูกจัดให้เป็นนวนิยายคำสอน (didactic novel) ด้วยเช่นกัน นวนิยายประเภทนี้ให้การศึกษาแก่ผู้อ่านผ่านกระบวนการเรียนรู้ของตัวละครเอก

นอกจากเสนอเกณฑ์การจำแนกประเภทวรรณกรรมของนวนิยายพัฒนาบุคคลข้างต้นแล้ว เฮอร์ชยังได้หมายเหตุไว้ในบทความว่าการประยุกต์ใช้เกณฑ์ดังกล่าวต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมแต่ละเรื่องด้วย บางเรื่องเขียนขึ้นโดยคำนึงถึงเกณฑ์เหล่านี้อย่างเคร่งครัด ในขณะที่บางเรื่องปรากฏลักษณะเพียงบางประการเท่านั้น (Hirsch, 1979: 297) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาปรากฏข้อถกเถียงเกี่ยวกับข้อแตกต่างที่เด่นชัดระหว่างวรรณกรรมสำหรับเด็กหรือเยาวชน กับนวนิยายพัฒนาบุคคลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในบทความเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์หาลักษณะตามเกณฑ์ข้างต้นโดยใช้นวนิยายเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* และ *เที่ยวบินยามเช้า* เพื่อพิสูจน์ว่านวนิยายของชมัยภร แสงกระจ่างทั้งสองเรื่องมีลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคล การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอการจัดประเภทวรรณกรรมใหม่ให้แก่งานเขียนของชมัยภร แสงกระจ่าง อันเป็นข้อเสนอทางวิชาการที่ยังไม่เคยปรากฏในงานศึกษาวิจัยเรื่องใดมาก่อน

บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย: การเดินทางของตัวละครเอกสู่ความเป็นลูกผู้ชาย

นวนิยายเรื่อง บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย ตีพิมพ์เป็นตอนในนิตยสาร ที-ออฟ 3 ตอน และลงพิมพ์ในนิตยสารกระดังงา 11 ตอน เพิ่มเติมเนื้อหา 2 ตอนสุดท้ายพร้อมกับการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกใน พ.ศ. 2534 นวนิยายเรื่องนี้ได้รับรางวัลชมเชยประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติใน พ.ศ. 2534 และได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนังสือดี 500 เล่มสำหรับเยาวชนอายุ 13-15 ปี จากสมาพันธ์องค์การเพื่อการพัฒนาหนังสือและการอ่าน อีกทั้งยังได้รับคัดเลือกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ใน พ.ศ. 2537 และละครโทรทัศน์ใน พ.ศ. 2548 ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

บันทึกจากลูก(ผู้)ชายมีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวละครวัยรุ่นอายุประมาณ 15 ปี ชื่อเดี่ยวผู้ประสบปัญหาต่างๆ ในชีวิตเพราะขาดผู้ชายที่เป็นต้นแบบและให้คำปรึกษา เนื่องจากพ่อของเดี่ยวหย่าร้างกับแม่และมีครอบครัวใหม่ คนในครอบครัวที่มีแต่ผู้หญิงทำให้เดี่ยวคิดว่าพวกเขาไม่เข้าใจความคิดหรืออารมณ์ของผู้ชาย เดี่ยวจึงใช้วิธีเขียนบันทึกเล่าเรื่องราวต่างๆ ส่งไปให้พ่ออ่านโดยเขาได้ระบายความอัดอั้นที่ได้ประสบมา ทั้งการก่อเรื่องในโรงเรียน ทำผิดกฎของโรงเรียน จึงถูกไล่ออกจากโรงเรียนจนเขาและเพื่อนๆ ตัดสินใจออกเดินทางโดยมีจุดหมายที่เกาะในจังหวัดสตูล เดี่ยวเดินทางโดยการโบกรถ และถูกตำรวจจับเพราะโดยสารไปกับรถขนของหนีภาษี พบกับปัญหาความรัก ปัญหายาเสพติด แต่สุดท้ายเรื่องก็คลี่คลายลงด้วยความราบรื่นผ่านการค้นพบความเข้าใจและความรักของคนในครอบครัว

นวนิยายเรื่องบันทึกจากลูก(ผู้)ชายเล่าเรื่องโดยใช้ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครเอก ผู้เล่าเรื่องจะใช้สรรพนาม “ผม” แทนตัวในการเล่าเรื่องซึ่งผู้เล่าเรื่องจะจำกัดการเล่าเรื่องเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง อารมณ์ความรู้สึกของตนเมื่อได้รับจากการสื่อสารกับบุคคลอื่นเท่านั้น นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอแนวคิดสำคัญคือการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต และครอบครัวคือสถาบันที่มอบความรักความเข้าใจ ทั้งยังคอยสนับสนุนในทุกด้าน

เรื่องบันทึกจากลูก(ผู้)ชายเปิดเรื่องโดยใช้การบรรยายลักษณะตัวละครที่ตัวละครเอกสนทนากับพ่อผ่านการเขียนบันทึกตอนที่เดี่ยวต้องการให้พ่อไปเป็นผู้ปกครองแทนแม่ เพราะถูกทำโทษเรื่องแอบดูหนังสือลามก “พ่อครับ...ช่วยผมด้วย ผมถูกครูตีอีกแล้ว เมื่อวานนี้เองครับ ในห้องปกครองตามเดิมแหละครับ ไม่อยากบอกเลยว่าเป็นครั้งที่เท่าไร กลัวพ่อตกใจนะครับ” (ชัมัยกร แสงกระจ่าง, 2548: 11) การเปิดเรื่องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับพ่อที่อยู่ห่างไกลกัน จะสื่อสารกันโดยผ่านการเขียนบันทึกถึงกัน ซึ่งการเล่าเรื่องจะใช้ลักษณะของการเขียนบันทึกไปโดยตลอดทั้งเรื่อง

ผู้เขียนสร้างความขัดแย้งเกี่ยวกับความไม่เข้าใจกันของคนในครอบครัว อันเป็นผลมาจากความแตกต่างในด้านเพศ เช่น ตอนที่เดี่ยวถูกตำราวจับเพราะร่วมก่อเหตุทะเลาะวิวาท “ตอนที่แม่กับป้าณิเดินขึ้นโรงพักมานั้นผมไม่ยอมอมองเลย น้ำตาผู้หญิงสองคนไหลพรากๆ ยิ่งกว่าเผาเต่า ผมรู้ชะแม่กับป้าณิสักอย่างไร และผมรู้ด้วยว่าผมผิด ผมไม่หวังว่าแม่กับป้าณิจะเข้าใจในเรื่องที่เกิดขึ้น เพราะทั้งสองเป็นผู้หญิง เพียงแค่ความทุกข์หรือความวิตกกังวลที่ผมได้รับบาดเจ็บด้วยผมก็พอใจแล้ว แต่สำหรับพ่อ พ่อผู้เป็นคนเพศเดียวกับผม ผมเชื่อมั่นว่าพอจะเข้าใจได้ดีว่าทำไมผมจึงต้องทำอย่างนี้” (ชัมัยกร แสงกระจ่าง, 2548: 29) จากข้อความแสดงให้เห็นความคิดของเดี่ยวที่มีต่อแม่และพ่อในมุมมองที่ต่างกัน เดี่ยวมองว่าแม่และป้าที่เป็นเพศหญิงไม่เข้าใจตนในเรื่องของศักดิ์ศรีที่ “ลูกผู้ชาย” จะ “ถูกหยาม” ไม่ได้

นวนิยายเรื่องนี้จบลงด้วยความสำเร็จของเดี่ยวในการสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งความสำเร็จนี้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ต่อสู้ และความพยายามของเดี่ยวในการกลับไปสู่ระบบการศึกษาซึ่งเป็นความสำเร็จของการเรียนรู้ตามค่านิยมพื้นฐานของสังคมไทย

นวนิยายเรื่องบันทึกจากลูก(ผู้)ชายนำเสนอปัญหาหลักของตัวละครเอก 2 ประการ ประการแรกคือปัญหาเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น การมาโรงเรียนสาย การเล่นฟุตบอลหน้าห้องเรียน การทะเลาะวิวาททั้งในและนอกโรงเรียน การมีปัญหากับครูในโรงเรียน และปัญหาเรื่องการใช้สารเสพติด ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ในสังคมที่ต่างกัน ทั้งกฎของโรงเรียน และกฎหมายบ้านเมือง

ปัญหาประการต่อมาคือ ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบุคคลในครอบครัวคือ แม่และป้า ที่ตัวละครเอกมองว่าทั้งสองคนนั้นไม่เข้าใจการดำเนินชีวิตของตัวละครเอก เนื่องจากทั้งสองคนเป็นผู้หญิง จึงทำให้ตัวละครเอกต้องระบายความรู้สึกผ่านบันทึกไปถึงพ่อ ซึ่งตัวละครเอกมองว่าเป็นผู้ชายจึงเข้าใจตนมากกว่า

จากปัญหาสำคัญสองประการส่งผลให้ตัวละครเอกไม่สามารถดำรงตัวตนอยู่ในสังคมเดิมอย่างมั่นคงได้ บ้านที่เคยเป็นเสมือนสถานที่อันอบอุ่นปลอดภัยกลายเป็นสถานที่แห่งการบ่มเพาะปัญหา ปัญหาเหล่านี้จึงผลักดันให้ตัวละครเอกออกเดินทางซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาเหล่านี้เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏในโครงเรื่องอันสอดคล้องกับลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคลที่มองว่า เหตุการณ์ที่ปรากฏในโครงเรื่องเป็นเหตุการณ์ที่มีส่วนกำหนดชีวิตของตัวละครเอก

การออกเดินทางเป็นเหตุการณ์หนึ่งในโครงเรื่องที่มีนัยยะสำคัญ เนื่องจากการเดินทางเป็นการก้าวสู่สังคม หรือ “โรงเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” ที่แตกต่างจาก “โรงเรียน” ที่ตัวละครเอกเคยใช้ชีวิต เนื่องจากในสังคมไม่มีครูคอยชี้แนะตัวละครเอกจึงต้องเดินทางเรียนรู้โลกด้วยตัวเอง และมีผู้ช่วยเหลือที่สำคัญคือ ตัวละครเพื่อนพ่อ ตัวละครคนรัก และตัวละครผู้ให้การศึกษา

ในสังคมของตัวละครเอกปรากฏตัวละครที่มีบทบาทรองลงมาคือ เพื่อนของตัวละครเอกจำนวน 4 คน ซึ่งร่วมเดินทางไปกับตัวละครเอกด้วย ได้แก่ เป้ นารถ โหน่ง และเงาะ ซึ่งแต่ละคนมีบทบาทที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เป้ มีนิสัยชอบขโมยของเพื่อน เรียกเรื่องความสนใจ เนื่องจากพ่อกับแม่ของเป้มักจะทะเลาะกันโดยไม่สนใจเขา เป้จึงสร้างนิสัยขโมยของเพื่อนเรียกเรื่องความสนใจจากบุคคลทั้งสอง หลังจากได้รับการประกันตัวเป้ถูกส่งไปเรียนต่อที่อเมริกา แต่ไม่จบการศึกษาเพราะถูกไล่ออกจากโรงเรียนเสียก่อน นารถ ตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีโอกาสไปเรียนต่อต่างประเทศ นารถได้ไปเรียนที่ประเทศฟิลิปปินส์ เนื่องจากมีค่าครองชีพต่ำ แต่สุดท้ายนารถสำเร็จการศึกษาได้ด้วยการซื้อปริญญาบัตร

โหน่ง คือตัวละครเดียวที่ไม่ได้ถูกไล่ออกจากโรงเรียน แต่หนีออกจากบ้านไปกับเพื่อน หลังจากได้รับการประกันตัว จึงกลับเข้าเรียนอย่างไม่มีความสุข โหน่งอยู่กับตัวเองมากขึ้น มีงานอดิเรกที่สำคัญคือการวาดภาพจนกระทั่งกลายเป็นความมุ่งมั่นและ

สอบเข้าเรียนที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ได้สำเร็จ และเงาะคือตัวละครเพียงตัวเดียวที่ไม่มีโอกาสกลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนหลังจากถูกให้ออกจากโรงเรียน เพราะขาดทุนทรัพย์จากทางบ้านเงาะจึงต้องออกมาทำงาน และพยายามเก็บเงินเพื่อเรียนต่ออีกครั้งเมื่อมีโอกาส

ตัวละครทั้ง 4 ตัวที่ร่วมเดินทางไปกับตัวละครเอกมีบทบาทสำคัญต่อโครงเรื่อง โดยตัวละครกลุ่มนี้อยู่ในสถานะ “ตัวละครเพื่อนพ้อง” (companions) ของตัวละครเอก ตามแนวคิดของแมรีแอนน์ เฮิร์ธ เป็นกลุ่มตัวละครที่ทำหน้าที่เชิงเปรียบเทียบให้เห็นบุคลิกที่แตกต่างหลากหลาย เนื่องจากตัวละครเพื่อนพ้องแต่ละตัว มีรูปแบบและทิศทางในการดำเนินชีวิต แตกต่างจากตัวละครเอกคือเดี่ยวที่เมื่อกลับจากการเดินทางเดี่ยวมีความมุ่งมั่นกับการศึกษาเพื่อก้าวเข้าสู่สถาบันการศึกษาอีกครั้ง ในการสอบเทียบชั้นมัธยม และเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาตามลำดับในขณะที่เพื่อนๆ มีชะตากรรมที่ตกต่ำลง

นอกจากตัวละครเพื่อนพ้องดังกล่าวยังปรากฏ “ตัวละครคนรัก” (lovers) ของตัวละครเอกอีก 3 ตัว คือ ขวัญ แก้ว และนัท ทั้งสามคนคือคนรักที่ก้าวเข้ามาในชีวิตเดี่ยวต่างช่วงเวลากัน ความรักของเขาที่มีต่อขวัญ เป็นรักแรกที่ยังไม่ประสีประสา แต่เป็นคนที่เข้ามาเพื่อเปิดโอกาสให้เดี่ยวแสดงคุณสมบัติของความเป็นลูกผู้ชายที่เดี่ยวภาคภูมิใจ จากเหตุการณ์ที่เดี่ยวไปส่งขวัญที่บ้านแต่เลือกที่จะไม่ลงเกินขวัญดังคำสอนของพ่อที่สอนให้ลูกผู้ชายให้เกียรติผู้หญิง แก้ว คือคนรักที่เข้ามาเพื่อส่งเสริมในด้านการเรียน แก้วคือคนที่ผลักดันให้เดี่ยวมุ่งมั่นในการศึกษาและหันเหชีวิตออกจากการใช้ยาเสพติด และ นัท หญิงสาวคนสุดท้ายที่เข้ามาระหว่างที่เดี่ยวห่างเหินจากแก้ว นัทเข้ามาสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ครั้งสำคัญให้แก่เดี่ยว คือประสบการณ์เรื่องเพศสัมพันธ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยนัทโกหกเดี่ยวว่าตนนั้นมีเชื้อเอชไอวีทำให้เดี่ยววิตกกังวลอย่างมากแต่สุดท้ายเดี่ยวก็ผ่านเหตุการณ์นี้มาได้เมื่อได้ทราบความจริง

ตัวละครคนรักทั้ง 3 ตัวสามารถแสดงให้เห็นมุมมองของความรักที่แตกต่างกัน และทำให้ตัวละครเอกได้เรียนรู้ชีวิตในแนวทางที่แตกต่างกัน ขวัญ คือผู้ที่ทำให้เดี่ยวเริ่มรู้จักกับความรัก แก้ว คือคนรักที่ผลักดันและสนับสนุนให้ตัวละครเดินไปในทางที่ถูก

ที่ควร และน่าทึ่ง คือความรักที่สอนให้เห็นถึงพิษสงหรือความน่ากลัวของความรักซึ่งตัวละคร ทั้งสามตัวนับได้ว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ของตัวละครเอก

นอกจากตัวละครเพื่อนพ้องและคนรักดังกล่าวแล้ว ส่วนประกอบสำคัญที่ ผลักดันให้ตัวละครเอกได้เรียนรู้ คือ “ตัวละครผู้ให้การศึกษา” (educators) ได้แก่ แม่ แก้ว และพ่อ ซึ่งการให้การศึกษาในที่นี้ มิใช่เพียงการให้คำสอนเพียงอย่างเดียว หากแต่ตัวละครแต่ละตัวมีบทบาทผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะที่ต่างกัน ทั้ง การทำให้ตัวละครเอกเกิดความละอายใจ การสบประมาทตัวละครเอก และการปลุกฝัง ของตัวละคร

แม่ คือตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความขัดแย้งที่ปรากฏในโครงเรื่อง เนื่องจากแม่คือผู้ที่เฝ้ามองว่าไม่เข้าใจตน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ของตัวละครเอก แม้จึงเป็นคู่ขัดแย้งสำคัญที่มีผลกระทบกับตัวละครเอก ทั้งเป็นหนึ่ง ในปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเดินทางดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และการกระทำของแม่ทำให้ ตัวละครเอกเกิดความละอายใจในการกระทำที่ผิดพลาดของตน ที่นำไปสู่การพัฒนา ตัวเอง กลายเป็นความมุ่งมั่น และแรงผลักดันเห็นได้จาก “ผมนะทั้งอ่าน ทั้งท่อง ทั้งตีว ทั้งทวน ทั้งทบ อะไรกันให้ยุ่งไปหมด” (ชัมยกร แสงกระจ่าง, 2548: 113) และ “ผมไม่สามารถจะทำให้แม่ร้องไห้ได้อีกแล้ว มันอายใจลูกผู้ชายเต็มกำลังแล้วละครับ พ่อ” (ชัมยกร แสงกระจ่าง, 2548: 67) ด้วยความละอายใจหลังจากการสำนึกผิดของตัวเอง เดี่ยวจึงเปลี่ยนตัวเองเพื่อที่จะไม่ทำให้แม่ผิดหวังซ้ำอีก อีกทั้งเดี่ยวยังเปิดใจเพื่อเรียนรู้ ที่จะเข้าใจถึงการกระทำของแม่ ว่าแม่รักและเป็นห่วงตน แสดงให้เห็นผ่านการเปิดเผย ตัวตนของตนให้แก่แม่ผ่านการนำบันทึกลงถึงพ่อให้แม่อ่าน

แก้ว คือตัวละครที่มีบทบาทในการสอนให้ตัวละครเอกได้เรียนรู้ จากการที่แก้ว สบประมาทในความรู้ของตัวละครเอกว่า “แกทำไม่ใช่ออย่างนี้” (ชัมยกร แสงกระจ่าง, 2548: 108) เมื่อเดี่ยวยถูกแก้วซึ่งเป็นผู้หญิงที่เดี่ยวยชอบพอด้วยสบประมาท จึงส่งผลให้ เดี่ยวยสูญเสียความมั่นใจ และเกิดเป็นความมุ่งมั่นในการเปลี่ยนความไม่รู้ในครั้งนี้ เป็นแรงผลักดันให้ตัวละครเอกมุ่งมั่นในการอ่านหนังสือ อีกทั้งแก้วยังมีส่วนสำคัญ ในการสอนให้ตัวละครเอกเข้าใจเรื่องปัญหาครอบครัว ผ่านประสบการณ์ตรงในการ เรียนรู้ ในการที่เดี่ยวยได้ไปเป็นเพื่อนแก้วเพื่อพิสูจน์ความจริงว่าพ่อของแก้วมีภรรยา

อีกคน ทำให้ได้เรียนรู้สึกว่า “ผมคิดถึงพ่อแล้วผมก็เข้าใจพ่อขึ้นอีกเยอะเลย” (ชมัฏภร แสงกระจ่าง, 2548: 97) จากการไปเป็นเพื่อนแก้วในครั้งนี้ส่งผลให้เด็กเกิดความรู้จักเข้าใจในความเป็นจริงของชีวิต ที่ว่าครอบครัวที่พร้อมหน้าไม่ใช่ตัวชี้วัดความสุข แต่ความสุขในครอบครัวที่แท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับความเข้าใจซึ่งกันและกันในครอบครัว

ตัวละครพ่อคือตัวละครที่แม้ไม่ปรากฏในเรื่องแต่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังลักษณะนิสัย จากข้อคิดและคำสอน ผ่านเสียงเล่าจากความทรงจำของเด็กๆ ที่ว่า “เดี๋ยว... เราเป็นผู้ชาย ลูกผู้ชายต้องอดทน ต้องอดกลั้น... ต้องให้เกียรติผู้หญิง ขึ้นรถเมล์เห็นผู้หญิงต้องลุกให้ที่นั่งนะลูกนะ” (ชมัฏภร แสงกระจ่าง, 2548: 17) พ่อได้ปลูกฝังให้เด็กรู้จักความเป็นสุภาพบุรุษ การให้เกียรติผู้หญิง จากคำสอนของพ่อส่งผลให้เด็กไม่กระทำการล่วงเกินขวัญในขณะที่เดินทางไปส่งขวัญที่บ้าน ซึ่งการหล่อหลอมนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างต้นแบบของความเป็นสุภาพบุรุษจาก “พ่อ” ถึง “ลูกชาย” เพื่อที่จะสร้างให้ตัวละครนี้มีบุคลิกสำคัญของความเป็นชายที่สมบูรณ์ อันนำไปสู่การสร้างคุณสมบัติประการอื่นๆ ของตัวละครเอกต่อไป

จากที่กล่าวถึงปัญหาที่หลักดันให้ตัวละครเอกออกเดินทาง และลักษณะของตัวละครประกอบนวนิยายเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* ยังแสดงให้เห็นลักษณะอีกประการหนึ่งของนวนิยายพัฒนาบุคคลคือ การแสวงหาการยอมรับ และการเติบโตของตัวละครเอก ทางหนึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ อีกทางมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจาก “โรงเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นว่าการเดินทางนั้นเป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างวุฒิภาวะ เกี่ยวกับการตัดสินใจและการใช้ชีวิตของตัวละครเอกเมื่อต้องออกห่างจากครอบครัว ได้เรียนรู้ว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ การมุ่งมั่นเพื่อที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา คือการแก้ไขปัญหาของตัวละครที่มีต่อกฎเกณฑ์ทางสังคม เนื่องจากตัวละครเอกได้พิสูจน์ว่า ตนนั้นสามารถกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ อีกทั้งยังสามารถเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับบุคคลในครอบครัว โดยการเปิดใจยอมรับและเข้าใจแม่ และป้า

หลังจากการเดินทาง ตัวละครเอกแสดงให้เห็นการเติบโตและเรียนรู้เห็นได้จาก “ผมนี่ถึงคืนวันเก่าๆ ที่เราพ่อแม่ลูกเคยมีความสุขด้วยกัน แม้ผมจะโหยหวน แต่ก็ไม่ใช่อย่างรุนแรงอีกต่อไป ผมว่าผมได้ผ่านกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงภาวะอารมณ์ของตัวเองมามากพอสมควรทีเดียว ไม่เพียงแต่เรื่องพ่อแม่หรือป้าณีนั่น หากแต่รวมถึงเรื่องการเรียนหนังสือการคบเพื่อน หรือแม้กระทั่งการรักผู้หญิง” (ซมัยกร แสงกระจ่าง, 2548: 151) จากข้อความจะเห็นว่าเดี๋ยวนี้อ่านได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านอารมณ์ และในด้านการใช้ชีวิต ซึ่งการเรียนรู้นี้แสดงให้เห็นการเติบโตในเชิงวุฒิภาวะที่สำคัญของตัวละครเอก

นวนิยายเรื่องบันทึกจากลูก(ผู้)ชายแสดงให้เห็นลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคลคือ การออกเดินทางของตัวละครเอก จากสังคมเดิมไปสู่การทำความเข้าใจและเรียนรู้ชีวิตในด้านต่างๆ เมื่อพิจารณาการเดินทางของตัวละครเอกที่เดินทางไปพร้อมกับ การเติบโตด้วยวัยทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งเป็นการเติบโตจากประสบการณ์ชีวิตที่หล่อหลอมกลมกล่อมেলাให้ตัวละครเอกพัฒนา และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในทางวุฒิภาวะ มีทักษะการคิดและตัดสินใจ ทั้งยังเรียนรู้ที่จะกลับมาอยู่ร่วมกับครอบครัวได้แม้ว่า จะ “ขาด” แต่เดี๋ยวก็นำได้ชวนขยายที่ “เติม” ให้เต็ม แต่เรียนรู้ที่จะเข้าใจชีวิตอย่างที่ควรเป็น เพื่อที่จะอยู่ร่วมและใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมายและสามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ซึ่งเป็นจุดหมายที่สำคัญอันหนึ่งของนวนิยายพัฒนาบุคคล

เทียวบินยามเช้า: การเดินทางเพื่อค้นหา “หนังสือเล่มใน”

นวนิยายเรื่องเทียวบินยามเช้า คือนวนิยายในโครงการวรรณกรรมเพื่อสร้างภูมิคุ้มใจเยาวชนในโอกาสครบรอบ 100 ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุผู้ซึ่งองค์การยูเนสโกได้ประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ดีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกใน พ.ศ. 2549

เรื่อง เทียวบินยามเช้า เล่าเรื่องของตัวละครวัยรุ่นอายุ 15 ปี ชื่อคนที่วางแผนหนีออกจากบ้าน เมื่อรู้ว่าแม่กำลังจะแต่งงานใหม่หลังจากที่พ่อตายไปได้ 5 ปี เพราะคิดว่าแม่ไม่รักตนแล้ว ระหว่างเดินทางก็ได้พบกับโลกกว้างซึ่งเป็นสิ่งแปลกใหม่ในชีวิต และได้พบเพื่อนร่วมทางคือ สอยดาว ที่ขอร้องนกให้พาไปหายายที่จังหวัดจันทบุรี นกช่วยเหลือสอยดาวในการตามหายาย ทั้งสองคนเดินทางด้วยความยากลำบากจนได้

ไปพบกับปทุมมยารผู้สอนให้นักได้เรียนรู้การใช้ชีวิต และให้ข้อคิดต่างๆ รวมถึงการสอนให้มองหา “หนังสือเล่มใน” ของแต่ละคน ซึ่งหมายถึงการรับรู้ และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

นวนิยายเรื่องนี้ใช้ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก ผ่านสรรพนาม “ผม” แทนตัวในการเล่าเรื่อง ซึ่งจะมีผลให้การรับรู้เรื่องราวอยู่ภายใต้ความรู้สึกนึกคิด ของตัวละครเอกเท่านั้น

เที่ยวบินยามเช้า เปิดเรื่องโดยเล่าถึงการหนีออกจากบ้านครั้งที่สอง จากครั้งแรกในคราวที่เป็นเด็ก และเล่าถึงความตายของพ่อซึ่งก่อนตายพ่อได้สอนให้ตัวละครอ่านหนังสือโดยเลือกนวนิยายเรื่อง *เจ้าชายน้อย* ให้ลูกชาย ส่วนตัวละครพ่อนั้นอ่านเรื่อง *เที่ยวบินกลางคืน* นวนิยายทั้งสองเรื่องจึงเป็นสิ่งที่สุดท้ายที่พ่อทิ้งไว้ให้ลูกชาย การอ้างถึงหนังสือทั้งสองเล่มของ อองตวน เดอ แซงเต็กซูเปรี (Antoine de Saint-Exupéry) นักประพันธ์ฝรั่งเศสมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนักวิชาการก็จัดเรื่อง *เจ้าชายน้อย* ให้เป็นนวนิยายพัฒนาบุคลิกเรื่องหนึ่งเช่นกัน (Back, 2012: 159) ส่วนการอ้างถึงหนังสือเรื่อง *เที่ยวบินกลางคืน* ก็เพื่อเปรียบชีวิตของตัวละครนกับ “นักบินที่เพิกัดบินเป็นแค่เที่ยวบินสั้นๆ ในยามเช้า แต่ก็ไม่วายหลงทางอยู่บนท้องฟ้า โชคดีที่ได้เจอปทุมมยาร ทำให้เที่ยวบินของผมมีที่ร่อนลงได้” (ชมัยกร แสงกระจ่าง, 2550: 166)

ความขัดแย้งสำคัญที่พบในเรื่องได้แก่ความขัดแย้งระหว่างแม่กับลูกชาย เนื่องจากลูกชายคิดว่าการที่แม่จะแต่งงานใหม่นั้น เป็นเพราะแม่ไม่รักตนแล้วจึงนำไปสู่การเดินทางเพื่อแสดงให้แม่เห็นว่าตนนั้นเป็นผู้ใหญ่ และเป็นคนสำคัญในครอบครัว “ผมกำลังจะทำในสิ่งที่สอนให้แม่รู้เสียบ้างว่า ผมนี่คือลูกพ่อตัวจริง แม่จะมาทำกับผมอย่างคนไม่มีความหมายไม่ได้” (ชมัยกร แสงกระจ่าง, 2550: 23) ซึ่งการออกเดินทางนี้เองที่นำไปสู่การเรียนรู้และได้พบเห็นชีวิตในด้านต่างๆ ทั้งด้านดีคือพบผู้ช่วยเหลือ และด้านร้ายคือได้พบเจอกับผู้ที่คิดร้าย เรื่องได้ดำเนินไปจนกระทั่งจบลงด้วยความเข้าใจตนเองของตัวละครเอกเนื่องจากได้ผู้ช่วยเหลือคนสำคัญคือ “ปทุมมยาร” ที่ช่วยเปิดโลกทางความคิดให้แก่ตัวละคร

นวนิยายเรื่องเทียวบินยามเช้า นำเสนอปัญหาสำคัญของตัวละครเอกคือ การไม่เข้าใจกันระหว่างระหว่างตนเองกับบุคคลในครอบครัวคือแม่ เนื่องจากแม่กำลังจะแต่งงานใหม่ เห็นได้จาก “ผมไม่อยากมีพ่อเลี้ยง ผมไม่มีความหมายอะไรอีกแล้วในบ้านนี้ แม่เนี่ยอยากทำอะไรก็ทำ เนี่ยอยากแต่งงานก็ไม่บอกผม เห็นผมไม่ใช่คนเห็นผมไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียง เห็นผมเป็นเด็กทั้งที่ผมเปลี่ยนค่านาหน้าจากเด็กชายเป็นนายแล้ว” (ชัมยกร แสงกระจ่าง, 2550: 20) จากข้อความแสดงให้เห็นความน้อยใจของนก และด้วยความเป็นเด็กทำให้นกคิดว่าแม่ไม่รักตน นกจึงมองว่าตนกำลังจะสูญเสียครอบครัว ความสูญเสียเป็นองค์ประกอบหนึ่งในโครงเรื่องที่รุนแรงและผลักดันให้ตัวละครเอกออกเดินทางซึ่งตรงกับแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของนวนิยายพัฒนานาบุคคที่เฮิร์ชกล่าวไว้

การเดินทางออกจากบ้านของตัวละครเอกนับได้ว่าเป็นโครงเรื่องหลักของนวนิยายเรื่องนี้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมที่เปรียบเสมือน “โรงเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” ทั้งยังเป็นการแสวงหาความหมายให้แก่ความไม่เข้าใจชีวิตของตัวละครเอกอีกด้วย การออกเดินทางครั้งนี้ทำให้เขาได้พบเจอกับผู้คนมากมายซึ่งโดยมากจะเป็นตัวละครปฏิปักษ์ คือเป็นฝ่ายเอาเปรียบ ประสงค์ร้ายหรือ ปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือ อาทิ แม่ค้าขายของบนรถไฟที่บังคับให้ซื้อของที่ตนขาย นักเลงเจ้าถิ่นที่เข้ามาทำร้าย หรือผู้ใหญ่บ้านที่ไม่ยอมช่วยเหลือ ซึ่งการพบเจอผู้คนທີ່ประสงค์ร้ายนั้น ทำให้ตัวละครเอกได้รู้จักแง่มุมร้ายๆ ในสังคมจากพฤติกรรมของผู้คนเหล่านี้

การเดินทางของตัวละครเอกนอกจากจะพบตัวละครที่ประสงค์ร้ายแล้ว ยังได้พบกับตัวละครที่เป็นผู้ช่วยเหลือคนสำคัญ คือ “ปู่ผมยาว” ปู่ผมยาวได้สอนให้นกรู้จักกับการเพ่งมองความรู้สึกตนเอง สอนให้รู้จักการอธิบายความคิด ความรู้สึกเพื่อที่จะเข้าใจตนเอง และนำไปสู่การเข้าใจความคิด หรือการทำของคนอื่นเห็นได้จาก “บางทีผมก็อ่านความคิดนี้ครับ แต่บางทีผมก็อ่านความรู้สึก” [...] ‘เวลาารู้สึกผมรู้สึกที่ใจ แต่เวลาผมคิด ผมคิดที่สมอง’” (ชัมยกร แสงกระจ่าง, 2550: 118) ซึ่งทำให้ตัวละครได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจความคิดและความรู้สึกของตนเอง นอกจากนั้นปู่ผมยาวยังสอนนกได้รู้เกี่ยวกับค่านิยมของการมองผู้หญิงและผู้ชายในสังคมไทยที่ว่า “ ‘สังคมบ้านเรามันเป็นอย่างนี้แหละ ยกลูกผู้ชายขึ้นเหนือลูกผู้หญิง เวลาผู้ชายทำผิดในทางผู้ชายก็มัก

บอกกันว่า ไม่เป็นไรหรอกมันเป็นลูกผู้ชายไม่ลึกไม่ห่อ แต่ถ้าเป็นลูกผู้หญิงละก็ อภัยค เหมือนมีตัวมอยู่หน้าบ้าน เราเป็นผู้ชาย เราเป็นสุภาพบุรุษ ก็ต้องช่วยกันยกระดับ ความคิดนี้ เราต้องไม่ดูถูกผู้หญิง เอ็งก็เล่าเองว่าอึ้งหนูมันถูกเขียนถูกตี แสดงว่า มันไม่เต็มใจ เราจะต้องเห็นใจ ยิ่งต้องสงสาร” (ชัมัยภร แสงกระจ่าง, 2550: 139) จากข้อความจะเห็นเกี่ยวกับความคิดเรื่องการให้เกียรติผู้หญิงและการไม่ดูถูกผู้หญิง โดยปทุมมาวสอนให้หนักคิดเกี่ยวกับการมองผู้หญิงว่า “คิดดีกับเขาเป็นพื้นฐาน คิดว่าเขาเป็นคนคนหนึ่ง มีเลือดเนื้อจิตใจเหมือนเราทุกประการ มีศักดิ์มีศรีเท่ากัน นึกว่าคฤมิจเท่ากัน ถ้าเอ็งชอบเขาก็คือชอบ ไม่มีคำว่านอนกับผู้ชายคนอื่นอยู่ในหัว เพราะถ้าคิดอย่างนี้เป็นพื้น มันก็กลายเป็นบรรทัดฐานที่ใช้ตัดสินความเป็นผู้หญิงดีไม่ดี” (ชัมัยภร แสงกระจ่าง, 2550: 140) ปทุมมาวสอนให้หนักมองผู้หญิงโดยไม่สนใจอดีตที่ผ่านมา แต่ให้มองที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ว่ามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันทั้งผู้หญิงและผู้ชาย โดยไม่ตัดสินว่าเป็นผู้หญิงดีหรือไม่ดี จะเห็นได้ว่่านกได้เรียนรู้ผ่านการผลักดันทางความคิดของปทุมมาว ซึ่งการเรียนรู้นั้นส่งผลให้เกิดการสร้างวุฒิภาวะของตัวละคร อย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งตัวละครปทุมมาวก็ทำหน้าที่เป็น ตัวละคร “ผู้ให้การศึกษา” ในท่ามกลางโรงเรียนสอนประสบการณ์ชีวิตที่นกกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเฮิร์ช

ตัวละครอีกตัวคือ สอยดาว ตัวละครนี้คือภาพแทนของความโหดร้ายในสังคมที่นกได้เรียนรู้ เพราะสอยดาวถูกแม่บังคับให้ค้าประเวณีแต่เธอหนีออกมาได้ เธอให้นกดูร่องรอยแห่งการทารุณกรรม โดยการถูกเขียนตีเมื่อเธอไม่ทำตามคำสั่ง สอยดาวทำให้นกได้เห็นว่ายังมีผู้ที่ต้องต่อสู้ชีวิตมากกว่าตน และสังคมเต็มไปด้วยความโหดร้ายและความรุนแรง นกจึงคิดได้ว่า “ชีวิตเราบรรจบกันแค่นี้ไม่กี่วัน แต่ก็เป็นไม่กี่วันที่เธอมาสอนให้ผมได้รู้จักกับความเป็นจริงของชีวิต ความจริงที่โลกเด็ก ๆ อย่างเราไม่เคยรับรู้ และความจริงนี้เองก็ทำให้ผมได้เรียนรู้และเข้าใจตัวเอง และเข้าใจครอบครัวของตัวเองมากขึ้น จะพูดได้ใหม่ว่าผมโชคดีที่เกิดมาเป็นเด็กผู้ชาย และผมโชคดีที่เกิดมาเป็นลูกแม่” (ชัมัยภร แสงกระจ่าง, 2550: 165) การพบเจอกันแม้ไม่นาน แต่สอยดาวคือตัวแทนชีวิตที่เผชิญความโหดร้ายจากสังคมอย่างแสนสาหัส เป็นเหตุให้นกนึกย้อนกลับไปถึงความรักของแม่ที่มีต่อตนเอง จากบทบาทของตัวละครสอยดาวทำให้ตัวละครเอก

มองเห็นด้านตรงข้ามกับตนเองและช่วยชี้นำตัวละครเอกให้มองเห็นความจริงเรื่องความรักของแม่ ตัวละครสอยดาวจึงสอดคล้องกับลักษณะของตัวละคร “เพื่อนพ้อง” ที่เป็นทั้งเพื่อนร่วมทาง และมีเส้นทางชีวิตที่แตกต่างกับตัวละครเอกดังที่เฮิร์ชได้กล่าวไว้

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของนวนิยายพัฒนาบุคคลคือการแสวงหาซึ่งสามารถพิจารณาได้จากโครงเรื่องหลักของนวนิยายเรื่อง *เทียวบินยามเช้า* คือการออกเดินทางเห็นได้จาก “ผมไม่ใช่เด็กชายตัวเล็กๆ ของพ่อแม่อีกแล้ว แต่ผมเป็นนายศากุนต์ มีคำนำหน้าว่า ‘นาย’ และโตพอจะตัดสินใจด้วยตัวเองแล้ว” (ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2550: 20) นัยที่แฝงเร้นอยู่ภายใต้การเติบโตนี้คือความเป็นเด็กที่ต้องการเอาชนะและไม่เข้าใจแม่ของตน แต่อย่างไรก็ตามตัวละครเอกมีจุดประสงค์ที่จะออกเดินทาง เพื่อขจัดซึ่งความเป็นเด็กของตน และแสดงให้เห็นว่าตนนั้นเติบโตพอที่จะตัดสินใจในเรื่องนี้ด้วยตัวเอง

แต่สิ่งที่นักได้กลับมามีหลังจากการเดินทางคือการเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง “ผมรู้ซึ่งขึ้นในใจเองโดยที่ไม่ต้องให้ปู่หรือใครมาบอกว่าแม่รักผม [...] เพราะความรักที่แม่มีให้ผมนั้นผมรับมันเข้ามาไว้ในหนังสือเล่มในของผมตั้งแต่หน้าแรกโดยไม่ตกไม่หล่น” (ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2550: 163) ซึ่งการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของตนเองนั้นส่งผลให้นักได้รับรู้ และเข้าใจแม่ของตนมากขึ้น เท่ากับว่าการแสวงหาการเข้าใจในตัวเองเพื่อสร้างตัวตนของนกจบลงด้วยจุดยืนของนกที่จะกลับไปเพื่อเป็น “ลูก” ที่เข้าใจ “แม่” หลังจากการจากมาด้วยความไม่เข้าใจ

นอกจากนี้นักยังได้เรียนรู้หน้าที่ของตนเอง เห็นได้จากข้อความที่ปรากฏในคำนำของเรื่อง *เทียวบินกลางคืน* ที่เขียนโดย อองเดร ฌีตที่ถูกหยิบยกมาเพื่อเปรียบเทียบกับตัวละครเอกว่า “...ความสุขของมนุษย์ไม่ได้วางอยู่บนเสรีภาพ แต่อยู่บนการยอมรับในหน้าที่ต่างหาก ตัวละครแต่ละตัวในหนังสือเล่มนี้มีความกระตือรือร้นอุทิศตนอย่างสุดใจให้แก่สิ่งที่เขาควรกระทำ ให้แก่หน้าที่ที่เสี่ยงอันตราย ซึ่งต้องทำให้สำเร็จเท่านั้น เขาจึงจะสามารถพบความสุขได้...” (ชมัยภร แสงกระจ่าง, 2550: 167) จากข้อความเป็นการเปรียบเทียบกับตัวละครเอก ที่หนีออกจากบ้าน มีอิสระเสรี แต่ไม่มีความสุข แต่เมื่อตัวละครเลือกที่จะเดินทางกลับบ้านเขาก็มีความสุข เนื่องจากเขากำลังยอมรับในหน้าที่ของความเป็นลูกและกำลังกลับไปทำหน้าที่นั้นเพื่อชดเชยที่ทำให้

ไม่ต้องเสียใจ และได้ความสุขที่สมบูรณ์กลับมา การเรียนรู้ความคิดของตนเองในเรื่องนี้แสดงให้เห็นวุฒิภาวะ เพราะนกรู้จักหน้าที่และสิ่งที่ควรทำมิใช่เพียงเด็กที่ต้องการหนีจากสิ่งที่ตนมองว่าเป็นปัญหา หากแต่เข้าใจแล้วว่าปัญหาเกิดจากจิตใจของตนเอง และนกรักได้แก้ไขด้วยจิตใจของตนเองแล้วเช่นกัน

หลังจากการเข้าใจจิตใจของตน การเติบโตของนกรังปรารถนาอย่างเป็นรูปธรรมผ่านสัญลักษณ์เกี่ยวกับการอ่านอีกทางหนึ่ง กล่าวคือนกรสามารถอ่านหนังสือเรื่อง *เที่ยวบินกลางคืน* ได้อย่างเข้าใจและรับรู้ถึงความหมายที่ซับซ้อนได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำนำของผู้เขียนที่หวังให้ผู้อ่าน “เห็นภาพจำลองของชีวิตของเด็กชายคนหนึ่ง ที่เริ่ม ‘บิน’ ออกจากบ้านเป็นครั้งแรก ด้วยความไม่เข้าใจชีวิต และ ‘บิน’ กลับบ้านด้วยความเข้าใจชีวิตที่มากขึ้น” (ชัยภกร แสงกระจ่าง, 2550: คำนำ)

นวนิยายเรื่อง *เที่ยวบินยามเช้า* สามารถแสดงให้เห็นลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคลคือการออกเดินทางจากสังคมเดิมของตัวละครเอก สู่สังคมซึ่งเป็นโลกกว้างที่ตัวละครเอกต้องเผชิญ โดยมีผู้ช่วยเหลือคนสำคัญคือปูมยวาทที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาการพบเจอกับผู้คน และประสบการณ์ที่ตัวละครเอกไม่เคยพบในสังคมเดิมของตน หล่อหลอมให้ตัวละครเอกเข้าใจชีวิต เรียนรู้ และพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งก่อร่างวุฒิภาวะอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนกระทั่งตัวละครเอกเข้าใจความหมายและพร้อมที่จะกลับคืนสู่สังคมครอบครัวด้วยความเข้าใจ เห็นคุณค่าในตนเองและครอบครัว ซึ่งการพบคุณค่าในตนเองนั้นเป็นการยืนยันจุดยืนและที่ทางของตัวละครเอกตามลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคล

นวนิยายพัฒนาบุคคล ของชัยภกร แสงกระจ่าง

จากการศึกษาลักษณะเฉพาะของนวนิยายพัฒนาบุคคลจากนวนิยายเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* และ *เที่ยวบินยามเช้านั้น* นวนิยายทั้งสองเรื่องสามารถแสดงให้เห็นจุดร่วมสำคัญของนวนิยายพัฒนาบุคคลของชัยภกร แสงกระจ่างกล่าวคือ

นวนิยายทั้งสองเรื่อง มีตัวละครเอกเป็นวัยรุ่นชายอยู่ในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ คือมีแต่แม่เป็นผู้เลี้ยงดู ส่งผลให้ตัวละครเอกต้องการแสวงหาความเข้าใจและการดำรงอยู่อย่างมีความหมายในสังคม ผ่านโครงเรื่องที่สนับสนุนให้ตัวละครเอกออกเดินทาง

นวนิยายทั้งสองเรื่องเล่าถึงการเดินทางออกจากบ้านอย่างมีนัยยะสำคัญ เนื่องจากการเดินทางออกจากบ้านนั้นเกิดขึ้นกับตัวละครที่เป็นเด็กในช่วงวัยรุ่น ซึ่งไม่มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่คอยคุ้มครองตามที่ควรจะเป็นซึ่งจุดประสงค์สำคัญของการออกเดินทางคือการไปเรียนรู้ เข้าใจตนเอง ครอบครัวย และสังคม ซึ่งตัวละครเอกทั้งสองเรื่องไม่สามารถเรียนรู้ได้จากการศึกษาในโรงเรียนหรือการอยู่ภายใต้สถาบันครอบครัว

จากการศึกษานวนิยายทั้งสองเรื่อง อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ผู้แต่งต้องการเสนอ คือ การที่เด็กจะเติบโตในเชิงวุฒิภาวะได้อย่างสมบูรณ์นั้นจะต้องผ่านการเรียนรู้ และหล่อหลอมจากสังคม หรือ“โรงเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” ที่ทั้ง “เสริม” และ “สร้าง” ประสบการณ์ที่ตัวละครไม่เคยได้รับมาก่อน อีกทั้งครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ คือปัญหาที่ผลักดันให้ตัวละครเอกจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะยอมรับ เข้าใจและเผชิญหน้า เพราะครอบครัวคือสังคมย่อยที่สำคัญสำหรับเด็ก การสร้างตัวตนและที่ทางของตนในสังคมครอบครัวและสังคมอื่นๆ จึงจะต้องเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในสังคมครอบครัวก่อนเป็นพื้นฐาน

ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกวัยรุ่นชายทั้งสองเรื่องต้องการผู้ชายที่เป็นต้นแบบ ตัวละครเอกจึงพยายามที่จะมองหาต้นแบบ จากเรื่อง บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย ตัวละครเอกเขียนบันทึกถึงพ่อที่ตัวละครเอกมองว่าเข้าใจและเป็นที่พึ่งแก่ตนได้ ส่วนเรื่อง เทียวบินยามเช้า ตัวละครเอกได้พบกับตัวละครป๊อปปูล่า ซึ่งเป็นต้นแบบสำคัญ เนื่องจากเคยผ่านประสบการณ์คล้ายกัน จึงเข้าใจตัวละครเอกเป็นอย่างดี ทั้งสองกรณี จะเห็นว่าตัวละครเอกวางใจ และพร้อมใจที่จะเดินตามต้นแบบที่ตนเลือก ซึ่งต้นแบบทั้งสองคนมีสถานะเป็นตัวละครผู้ให้การศึกษาจากลักษณะของนวนิยายพัฒนาบุคคลอีกด้วย ทำให้สามารถกล่าวได้ว่าวัยรุ่นชายต้องการต้นแบบการสั่งสอน และหล่อหลอมจากผู้ชายเท่านั้น

ผู้แต่งยังให้คุณค่าแก่การสร้างความเป็นชายของตัวละครเอก เห็นได้จากการที่นวนิยายทั้งสองเรื่องเน้นไปที่การสร้างความเป็นสุภาพบุรุษ ในเรื่อง บันทึกจากลูก(ผู้)ชายคือ การให้เกียรติผู้หญิงโดยเล่าผ่านเหตุการณ์ที่เดียวได้ไปส่งเพื่อนหญิงที่บ้าน โดยให้เกียรติเธอ และไม่ล่วงเกินเธอ และนวนิยายแสดงให้เห็นความคิดเรื่องการแสดงความ เป็น “ลูกผู้ชาย” โดยเรื่องเล่าผ่านเหตุการณ์ที่เดียวได้ไปช่วยเพื่อน (ที่ตนไม่รู้จัก

และได้มาเป็นเพื่อนกันในภายหลัง) จากการถูกรุมทำร้ายจนได้ฉายาจากเพื่อนว่า “นักเลงคุณธรรม” (หมัยภร แสงกระจ่าง, 2548: 29)

การให้คุณค่าเกี่ยวกับความเป็นชาย ในเรื่องบันทึกจากลูก(ผู้)ชายพบในสองลักษณะคือ ความเป็นสุภาพบุรุษ และความเป็นลูกผู้ชาย เมื่อพิจารณาความแตกต่างของทั้งสองคำพบว่า นวนิยายให้คุณค่าแก่คำว่าสุภาพบุรุษในความหมายเชิงบวก คือ การไม่ทำร้ายผู้อื่น การทำตามคำสัญญา เป็นต้น ส่วนคำว่าลูกผู้ชายนวนิยายให้ความหมายในเชิงลบ เช่นการถือศักดิ์ศรีซึ่งต้องแลกมาด้วยอันตราย จากตัวอย่าง “มันเป็นเรื่องของลูกผู้ชายใช่ไหมหะพ่อ ลูกผู้ชายที่เขาว่ากันว่า ‘ฆ่าได้แต่หยาบไม่ได้’ ไข่ไหมพ่อ แม่เขาว่าผมโง่บัดซบที่เขาชีวิตเข้าไปแลกกับศักดิ์ศรีโง่ๆ นั้น ผมรู้ว่ามันโง่ แต่มันต้องแลกไข่ไหมหะพ่อ” (หมัยภร แสงกระจ่าง, 2548: 29)

ในนวนิยายเรื่อง *เที่ยวบินยามเช้า* ปรากฏประเด็นเรื่องความเป็นลูกผู้ชาย จากคำสอนของปู่ผมยาวคือ “คำว่าลูกผู้ชายเป็นคำไทยแท้ หมายถึงคนที่มีแรงกายมีแรงใจพร้อมที่จะช่วยเหลือคนอื่น ไม่ดูถูกคนอื่น เสียสละเพื่อคนอื่น ลูกผู้ชายที่แท้จริงต้องทำเพื่อคนอื่น ไม่ทำอะไรเพื่อประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง เอ็งกำลังจะเติบโตเป็นลูกผู้ชายคนหนึ่ง แต่ถ้าเอ็งไม่เข้าใจคำว่าลูกผู้ชาย เอ็งก็ไม่สมควรจะโต [...] ลูกผู้ชายต้องอดทนรู้หน้าที่เป็นสุภาพบุรุษ [...] ซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา [...] มีศักดิ์ศรีภูมิใจในตนเอง” (หมัยภร แสงกระจ่าง, 2550: 137) ปู่ผมยาวสอนตัวละครเอกให้รู้จักคุณสมบัติของลูกผู้ชายที่ตัวละครควรต้องมีเพื่อเติบโตเป็นลูกผู้ชายที่สมบูรณ์ การสร้างคุณค่าในความเป็นลูกผู้ชายให้แก่ตัวละครในที่นี้เป็นการสร้างคุณสมบัติประการสำคัญเพื่อสร้างปัจเจกชนที่มีคุณสมบัติพร้อมสำหรับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีให้แก่สังคม

หากพิจารณาความแตกต่างในเรื่องความเป็นลูกผู้ชายที่ปรากฏในนวนิยายทั้งสองเรื่องจะพบว่า คำว่าลูกผู้ชายในนวนิยายเรื่อง*เที่ยวบินยามเช้า*จะแตกต่างจากในเรื่อง*บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* เนื่องจากนัยยะของคำว่าลูกผู้ชายในเรื่องนี้เป็นการให้ความหมายแก่คำว่าลูกผู้ชายในทางบวก ไม่ใช้ลูกผู้ชายที่ห้วนหะแต่เรื่องศักดิ์ศรี เช่นในเรื่องบันทึกจากลูกผู้ชาย อีกทั้งการเป็นลูกผู้ชายในเรื่องนี้ยังนำไปสู่ความเป็นสุภาพบุรุษซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการให้ความหมายในเชิงบวกเช่นเดียวกัน

จากการศึกษานวนิยายทั้งสองเรื่องยังพบว่าผู้แต่งให้คุณค่าแก่การศึกษา โดยมุ่งให้ตัวละครเอกกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาในเรื่องบันทึกจากลูก(ผู้)ชาย เพื่อที่จะกลับไปแก้ไขปัญหากับกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ตัวละครเอกประสบอยู่ก่อนการออกเดินทาง และในเรื่องเทียวบินยามเช้า ตัวละครปทุมยารทำหน้าที่เป็นผู้ให้การศึกษา คนสำคัญเป็นเสมือนครูใน“โรงเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” ที่มอบคำสอนให้แก่ตัวละครเอกอย่างตรงไปตรงมา

แม้ว่านวนิยายทั้งสองเรื่องปรากฏตัวละครผู้ให้การศึกษาที่ให้คุณค่าแก่ความเป็นสุภาพบุรุษและการให้ความสำคัญแก่การศึกษา แต่ก็ยังพบตัวละครรองตัวอื่นที่มีบทบาทสำคัญในการสะท้อนตัวตน เพื่อฉายภาพความแตกต่างกับตัวละครเอกให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในเรื่อง บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย ได้แก่ ตัวละครเพื่อนพ้องทั้ง 4 ตัว คือ เป้ นารถ เงาะ และ โหน่ง และตัวละครคนรักที่เข้ามาเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ต่างออกไปให้แก่ตัวละครเอก คือ ขวัญ แก้ว และนัท ส่วนเรื่อง เทียวบินยามเช้า ปรากฏตัวละครสอยดาว ที่เข้ามาเพื่อเสริมประสบการณ์ใหม่ๆ ให้แก่ตัวละครเอกเช่นเดียวกัน

จากนวนิยายทั้งสองเรื่องจะเห็นว่าการพัฒนาตนเองของตัวละครเอกที่เป็นเยาวชน สอดคล้องกับการพัฒนาตนเองตามแนวทางที่สังคมคาดหวัง เห็นได้จากการที่ประเทศไทยลงนามในอนุสัญญาภาคีว่าด้วยสิทธิเด็กในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งมีเนื้อความหลักว่าด้วยการไม่เลือกปฏิบัติและประโยชน์สูงสุดของเด็ก ส่วนประเด็นที่น่าสนใจคือ สิทธิที่เด็กจะได้รับการพัฒนา ซึ่งในอนุสัญญานี้เน้นไปที่การพัฒนาในด้านร่างกายและสติปัญญา โดยเป็นหน้าที่ของครอบครัวและรัฐจะต้องส่งเสริมสนับสนุน เช่น การพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน การพัฒนาการศึกษาในระดับต่างๆ ให้แพร่หลาย และเปิดกว้าง (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพฯ, ม.ป.ป: 51-52) อีกทั้งยังเห็นได้จากคุณลักษณะเด็กและเยาวชนที่พึงประสงค์ตามกรอบนโยบายเยาวชนแห่งชาติ และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว พ.ศ.2545-2554 (2545: 40) ที่ว่าเด็กและเยาวชนจะต้องมีความผูกพันในครอบครัว รู้จักการป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติด มีคุณภาวะทางอารมณ์ จริยธรรม คุณธรรม และมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบตามวัย ซึ่งจากปฏิบัติการของภาครัฐดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อเด็ก

และเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกันกับลักษณะของนวนิยายพัฒนานาบุคคล ที่แสดงให้เห็นบทบาทหรือพันธกิจของนวนิยายพัฒนานาบุคคลในการหล่อหลอมบุคคลให้เติบโตไปตามครรลองที่สังคมคาดหวังได้อีกทาง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่านวนิยายพัฒนานาบุคคลทั้งสองเรื่องมีสถานะเป็นนวนิยายคำสอน (didactic novel)³ ด้วย เห็นได้จากบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ผู้อ่านผ่านกระบวนการเรียนรู้ของตัวละครเอก เพราะกระบวนการเรียนรู้ของตัวละครเอกนั้นคือ การสั่งสอน สั่งสม และเสริมสร้าง ให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์นั่นเอง

สรุป

การศึกษานวนิยายของชมัยภร แสงกระจ่างเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย และเที่ยวบินยามเช้า* พบว่าสอดคล้องกับลักษณะของนวนิยายพัฒนานาบุคคลตามแนวคิดของแมรีแอนน์ เฮอร์ซ ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของตัวละครเพื่อทำความเข้าใจตัวตนและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ ซึ่งนับได้ว่าเป็น การสร้างวุฒิภาวะให้แก่ตัวละคร รวมไปถึงการจัดตั้ง “ความเยาว์วัยไร้เดียงสา” ของตัวละครผ่านมุมมองในการมองโลกที่เปลี่ยนไป การเรียนรู้ที่จะเข้าใจชีวิต ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมายและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

การศึกษาครั้งนี้ยังสามารถเชื่อมโยงไปถึงแนวคิดที่ถูกเน้นย้ำในนวนิยายของชมัยภร แสงกระจ่าง โดยเฉพาะการให้คุณค่าแก่การสร้างความเป็นสุภาพบุรุษผ่านผู้ชายที่เป็นต้นแบบให้แก่ตัวละครเอกวัยรุ่นชายที่ประสบกับปัญหาครอบครัวแตกแยกซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอว่าความเป็นสุภาพบุรุษเป็นคุณสมบัติประการสำคัญสำหรับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี อีกทั้งยังให้ความสำคัญแก่การศึกษาผ่านการพยายามกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาของตัวละครเอก และผ่านคำสอนของตัวละครผู้ให้การศึกษาไปสู่การสร้างตัวตนและที่ทางให้ตนเองในสังคม เพื่อให้เกิดการหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคม

³ นวนิยายคำสอนคือ นวนิยายที่มีเนื้อหามุ่งสั่งสอน ให้ความรู้ หรือข้อควรปฏิบัติในด้าน จริยธรรม ศีลธรรม หน้าที่ แบบแผนหรือค่านิยมในสังคม และมีบทบาทในการสร้างบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษานวนิยายเรื่องบันทึกจากลูก(ผู้)ชาย และเทียวบินยามเช้า ในฐานะ นวนิยายพัฒนาบุคคล พบว่านวนิยายทั้งสองเรื่องยังได้ทำหน้าที่เป็นนวนิยายคำสอน อีกด้วย นับว่าสอดคล้องกับงานเขียนจำนวนมากของ ชมัยภร แสงกระจ่างที่ได้รับรางวัล จากสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งยังเป็นหนังสืออ่านนอกเวลา ของนักเรียนนักศึกษาในระดับต่างๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการยืนยันบทบาทหน้าที่ของนวนิยาย พัฒนาบุคคลในสังคมได้อย่างชัดเจน

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

² ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดี (เกียรตินิยม อันดับ 2) จากภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สำเร็จ การศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกภาษาไทย วิชาโทสื่อสารมวลชน จากคณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และกำลังศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ E-mail: touchwin2535@gmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาวรรณคดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2557). **ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช 2557**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เจตนา นาควัชร. (2559). “อ่านทุดิยะวิเศษในปี 2557”. **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์** 22, 1 (มกราคม-เมษายน): 1-25.
- ชัยภร แสงกระจ่าง. (2550). **เที่ยวบินยามเช้า**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: แพรวล้านกพิมพ์.
- ชัยภร แสงกระจ่าง. (2548). **บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย**. (พิมพ์ครั้งที่ 9) กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2553). **ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัทธัย ประสานนาม และธีระ รุ่งธีระ. (2557). **เพื่อก้าวข้ามสะพานที่พาดข้าม: การศึกษารวบรวมบทคัดย่อและบรรณานุกรมงานวิจัยด้านวรรณกรรมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดีและคณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม.
- พรสวรรค์ วัฒนางกูร. (2542). “จุดประสานระหว่างวัฒนธรรมในนวนิยายพัฒนาบุคคล”. ใน **สาราภิรมย์: รวมบทความทางวิชาการของคณาจารย์ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, หน้า 83-114. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ รองศาสตราจารย์ ดร.เตมีย์ ภิรมย์สวัสดิ์).
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2545). **นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ. 2545-2554)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ.
(ม.ป.ป.) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่องการขายเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยอาวุธ กระบวนการติดต่อร้องเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ.
สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *ทฤษฎีวิวรณ์คดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Back, Shlomo. (2012). *Ways of Learning to Teach: A Philosophically Inspired Analysis of Teacher Education Programs*. Rotterdam: Sense Publishers.
Hirsch, Marianne. (1979). The Novel of Formation as Genre: Between *Great Expectations* and *Lost Illusions*. *Genre* 7(3), 293-312.
Luebering, J.E. (2007). "Social problem novel." In *Encyclopædia Britannica*. Retrieved May 9, 2017, from <https://www.britannica.com/art/social-problem-novel>.
Minden, Michael. (1998). "Bildungsroman." In *Encyclopedia of the Novel* Vol. 1, pp. 118-123. Paul Schellinger, ed. Chicago and London: Fitzroy Dearborn Publishers.
Williams, Raymond. (1977). *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.